

Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno 2

ÚSTAVNÍ SOUD Joštova 8, 660 83 Brno	
Došlo dne: 18-02-2020	1
Vyřizuje: _____ krát Přílohy: _____	

Navrhovatel: **Krajský soud v Brně**, senát 27 Co
Mgr. Zora Komancová, předsedkyně senátu
sídlem Rooseveltova 16, 601 95 Brno

Účastníci řízení: **Parlament České republiky**

1. Poslanecká sněmovna
sídlem Sněmovní 4, 118 26 Praha 1,
2. Senát
sídlem Valdštejnské nám. 4, 118 01 Praha 1

Návrh podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky na zrušení ustanovení § 87 odst. 1 věty druhé zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů, z důvodu jeho rozporu s ústavním pořádkem

Žádost o přednostní projednání

Nepředchází

Číslo jednací navrhovatele: 27 Co 136/2019-96

I. Napadené ustanovení zákona

Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, byl Parlamentem České republiky schválen dne 14. 7. 2016, vyhlášen byl 5. 8. 2016 a účinnosti nabyl 1. 12. 2016.

Dle ustanovení § 87 odst. 1 tohoto zákona, *poskytne-li poskytovatel spotřebiteli spotřebitelský úvěr v rozporu s § 86 odst. 1 větou druhou, je smlouva neplatná. Spotřebitel může uplatnit námitku neplatnosti v tříleté promlčecí lhůtě běžící ode dne uzavření smlouvy. Spotřebitel je povinen vrátit poskytnutou jistinu spotřebitelského úvěru v době přiměřené jeho možnostem.*

II. Aktivní legitimace navrhovatele a skutkový popis věci

Navrhovatel vede pod sp. zn. 27 Co 136/2019 řízení o odvolání žalobce (společnost PROFI CREDIT Czech, a. s., IČO 61860069) proti rozsudku Okresního soudu Brno-venkov ze dne 27. 2. 2019, čj. 33 C 196/2018-58.

Žalovaným v řízení je fyzická osoba – spotřebitel (

Spor je veden o nároky žalobce vyplývající z úvěrové smlouvy č. _____ a jejímuž uzavření mělo dojít 20. 9. 2017.

Z odůvodnění odvoláním napadeného rozsudku se podává, že Okresní soud Brno-venkov (dále také „soud prvního stupně“) dospěl k závěru, že mezi účastníky byla uzavřena smlouva o úvěru (§ 2395 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, dále jen „občanský zákoník“), která rovněž podléhá režimu zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, dále jen „ZSÚ-III“). Žalobě vyhověl co do jistiny ve výši 12 531,30 Kč, smluvní pokuty ve výši 998 Kč (s poukazem na její platné sjednání v čl. 6.1 smlouvy), nákladů na upomínání v celkové výši 800 Kč (s poukazem na platné sjednání tohoto nároku v čl. 6.2 smlouvy), včetně příslušenství (zákonných úroků z prodlení z těchto částek), a dále co do části smluvní pokuty ve výši 1 755,99 Kč (s poukazem na její platné sjednání v čl. 6.5 smlouvy; žalobou uplatněna ve výši 2 169,28 Kč). Žalobu zamítl (mimo jiné) zcela v části, kterou se žalobce po žalovaném domáhal zaplacení 89,99% úroků (nominální sazba) s odůvodněním, že ujednání o povinnosti žalovaného zaplatit úroky ve výši 138,16 % (efektivní sazba) je ve smyslu § 1813 občanského zákoníku zakázaným ujednáním, jestliže téměř čtyřnásobně přesahuje horní hranici obvyklé úrokové míry - poukázal přitom na závěry vyplývající z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004. Dodal, že zohlednil celkovou koncepci smlouvy, dle které je žalovaný při prodlení sankcionován dvěma smluvními pokutami a povinností zaplatit náklady na upomínání, a uzavřel, že sjednaná úroková sazba je nepřiměřeně vysoká a tedy v rozporu s dobrými mravy. Pro úplnost nutno dodat, že z odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně vůbec nevyplývá, že by se zabýval otázkou posuzování tzv. úvěruschopnosti žalovaného (spotřebitele) žalobcem (poskytovatelem úvěru).

Proti části zamítavého II. výroku rozsudku soudu prvního stupně podal žalobce odvolání. Navrhoval, aby odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně v této části změnil a uložil žalovanému i povinnost zaplatit žalobci

- i) částku 717,36 Kč s 8,5% úroky z prodlení od 22. 8. 2018 do zaplacení,
- ii) 20% úroky z částky 14 531,30 Kč od 17. 4. 2018 do 31. 5. 2018,
 - z částky 14 248,66 Kč od 1. 6. 2018 do 1. 8. 2018 a
 - z částky 13 248,66 Kč od 2. 8. 2018 do zaplacení,
 maximálně však do doby, kdy celkové úroky za dobu od 17. 4. 2018 dosáhnou částky 45 720 Kč.

Nesouhlasil se závěrem soudu prvního stupně o nepřiměřené výši sjednané úrokové sazby, dle jeho názoru byla úroková sazba sjednána v zákonných limitech a nebyl důvod ji ani z části nepřiznat. Uvedl rovněž argumenty k tomu, proč nelze na smluvní ujednání o sazbě úroků aplikovat ustanovení § 1813 občanského zákoníku, neboť se ve své podstatě jedná o ujednání o ceně, přičemž informace o výši úrokové sazby byly žalovanému poskytnuty jasně a srozumitelně v předmluvním formuláři, dále i v samotné smlouvě a v oznámení o schválení úvěru (žalovanému jako spotřebiteli po uzavření smlouvy nadto svědčila zákonná 14 denní lhůta pro odstoupení od smlouvy). Pro případ, že by se soud neztotožnil s jeho přesvědčením, že sjednaná výše úrokové sazby odpovídá zákonným limitům, argumentoval tím, že by mělo být postupováno dle ustanovení § 577 občanského zákoníku (a sjednaná úroková sazba by měla být soudem moderována na výši přiměřenou), popř. dle ustanovení § 1793 občanského zákoníku (s tím, že toto ustanovení je možno aplikovat toliko k námitce žalovaného, která však v daném případě uplatněna nebyla). Dále žalobce ve svém odvolání vyslovil nesouhlas se závěrem soudu prvního stupně, že úvěrová smlouva je pro rozpor sjednané úrokové sazby s dobrými mravy neplatná jako celek - pozn. navrhovatele: k takovému závěru však soud prvního stupně ve svém rozhodnutí nespěl. Žalobce upozornil na to, že se v rámci odvolání nedomáhá přiznání úroků v původní výši, ale pouze ve výši 20 % p. a. z dlužné částky, když takovou výši úroků považuje za hodnotu pohybující se pod průměrem úrokových sazeb při poskytování půjček v rámci nebankovního sektoru.

Pro úplnost informací ohledně navrhovatelem posuzované věci je nutno dodat, že žalovaný se v řízení ohrazoval pouze proti vysoké sazbě úroků (namítal lichvu), námitku neplatnosti úvěrové smlouvy ve smyslu § 87 odst. 1 ZSÚ-III neuplatnil.

Ač se navrhovatel ztotožňuje se závěrem soudu prvního stupně o tom, že sjednaná úroková sazba je v posuzovaném případě nepřiměřeně vysoká a tudíž rozporná s dobrými mravy, nesouhlasí s jeho právním závěrem, že se jedná o zakázané ujednání ve smyslu ustanovení § 1813 občanského zákoníku. Dle názoru navrhovatele se však soud prvního stupně měl (s ohledem na dosavadní judikaturu) dříve, než přistoupil k posuzování platnosti jednotlivých smluvních ujednání, zabývat otázkou platnosti smlouvy o úvěru jako celku v souvislosti s otázkou posuzování tzv. úvěruschopnosti žalovaného-spotřebitele (§ 86 a 87 ZSÚ-III) – viz závěry vyplývající z nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 2. 2019, sp. zn. III. ÚS 4129/18, z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 33 Cdo 2178/2018 a dalších zabývajících se otázkou o povinnosti obecného soudu zkoumat tzv. z úřední povinnosti, zda úvěrující při poskytnutí spotřebitelského úvěru prověřil schopnost úvěrovaného plánovaný úvěr splatit.

Jak správně uvedl soud prvního stupně, posuzované právní jednání spadá pod režim zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Výše poukazovaná judikatura [která dospěla k závěru, že obecné soudy jsou ex officio povinny zkoumat otázku, zda úvěrující (poskytovatel) při poskytnutí spotřebitelského úvěru prověřil schopnost úvěrovaného (spotřebitele) plánovaný úvěr splatit, a že v případě negativního zjištění je takové nedodržení povinnosti úvěrujícím sankcionováno absolutní neplatností smlouvy o úvěru jako celku] se však váže k právním jednáním spadajícím pod režim zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a změně některých zákonů (dále jen „ZSÚ-II“), který byl účinný od 1. 1. 2011 do 30. 11. 2016. V této souvislosti je nutno pro úplnost dodat, že předchozí právní úprava (zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., dále jen „ZSÚ-I“), povinnost úvěrujícího (věřitele) zkoumat schopnost úvěrovaného (dlužníka) plánovaný úvěr splatit výslovně nezakotvovala.

Dle ustanovení § 9 odst. 1 ZSÚ-II, ve znění účinném do 24. 2. 2013, věřitel před uzavřením smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, či změnou takové smlouvy spočívající ve významném navýšení celkové výše spotřebitelského úvěru, je povinen s odbornou péčí posoudit schopnost spotřebitele

splácet spotřebitelský úvěr, a to na základě dostatečných informací získaných i od spotřebitele, a je-li to nezbytné, nahlédnutím do databází umožňujících posouzení úvěruschopnosti spotřebitele.

Novelou provedenou zákonem č. 43/2013 Sb., byla s účinností od 25. 2. 2013 k citovanému ustanovení přidána druhá věta: *Věřitel poskytne spotřebitelský úvěr jen tehdy, pokud je po posouzení úvěruschopnosti spotřebitele s odbornou péčí zřejmé, že spotřebitel bude schopen spotřebitelský úvěr splácet, jinak je smlouva, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, neplatná.*

Jak již bylo uvedeno výše, judikatura dovodila, že neplatnost stanovená tímto ustanovením je neplatností absolutní (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2019, sp. zn. 33 Cdo 201/2018, zabývající se otázkou platnosti smlouvy o úvěru z hlediska § 9 ZSÚ-II ve znění účinném do 24. 2. 2013) a obecné soudy jsou proto povinny se otázkou posuzování tzv. úvěruschopnosti spotřebitele (úvěrovaného) věžitelem (úvěrujícím) zabývat z úřední povinnosti. Tento závěr navíc přetrvál i po 1. 1. 2014, kdy nastala účinnost (nového) občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.), který preferuje neplatnost relativní, již se musí oprávněná strana dovolat (§ 586 občanského zákoníku), před neplatností absolutní (§ 588 občanského zákoníku).

III. Důvody, které vedou navrhovatele k závěru o rozporu napadeného ustanovení s ústavním pořádkem

Na nyní navrhovatelem posuzovaný případ aplikovaná právní úprava ZSÚ-III však všechny dosavadní závěry o absolutní neplatnosti smlouvy mění ve prospěch neplatnosti relativní (tedy k námitce spotřebitele), což je ale dle navrhovatele v rozporu s ústavním pořádkem, konkrétně s principy rovnosti, přiměřenosti a právní jistoty (preambule a čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 1 Listiny základních práv a svobod), jakož i právem spotřebitele na spravedlivý proces – čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (jak to ostatně naznačil sám Ústavní soud v nálezu ze dne 26. 2. 2019, sp. zn. III. ÚS 4129/18).

Dle ustanovení § 86 odst. 1 ZSÚ-III, poskytovatel před uzavřením smlouvy o spotřebitelském úvěru nebo změnou závazku z takové smlouvy spočívající ve významném navýšení celkové výše spotřebitelského úvěru posoudí úvěruschopnost spotřebitele na základě nezbytných, spolehlivých, dostatečných a přiměřených informací získaných od spotřebitele, a pokud je to nezbytné, z databáze umožňující posouzení úvěruschopnosti spotřebitele nebo i z jiných zdrojů. Poskytovatel poskytne spotřebitelský úvěr jen tehdy, pokud z výsledku posouzení úvěruschopnosti spotřebitele vyplývá, že nejsou důvodné pochybnosti o schopnosti spotřebitele spotřebitelský úvěr splácet.

Dle ustanovení § 87 odst. 1 ZSÚ-III, poskytne-li poskytovatel spotřebiteli spotřebitelský úvěr v rozporu s § 86 odst. 1 větou druhou, je smlouva neplatná. Spotřebitel může uplatnit námitku neplatnosti v tříleté promlčecí lhůtě běžící ode dne uzavření smlouvy. Spotřebitel je povinen vrátit poskytnutou jistinu spotřebitelského úvěru v době přiměřené jeho možnostem.

Při porovnání úpravy zakotvené v ZSÚ-II s úpravou zakotvenou v ZSÚ-III je nasnadě, že tento významný posun od neplatnosti absolutní k neplatnosti relativní je způsoben právě druhou větou § 87 odst. 1 ZSÚ-III, neboť kdyby této větě v ustanovení § 87 odst. 1 ZSÚ-III nebylo, byla by nyní aplikovaná právní úprava co do důsledků (téměř) totožná s úpravou ZSÚ-II, ve vztahu k níž jsou závěry o absolutní neplatnosti podpořeny již ustálenou rozhodovací praxí.

Proč ze strany zákonodárce k takovému posunu došlo, se nepodává ani z důvodové zprávy k ZSÚ-III. Přitom na závěr o tom, že se jednalo o posun záměrný, lze usuzovat z výše naznačeného - totiž, že závěr o absolutní neplatnosti smlouvy o úvěru při poskytnutí úvěru spotřebiteli v případě negativního závěru o tom, že bude schopen úvěr splácet, je judikaturou Ústavního i Nejvyššího soudu prosazován i za účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, tedy i v době po 1. 1. 2014.

Dalo by se namítat, že nic nebrání obecnému soudu, aby se v souladu s ustálenou judikaturou i nadále z úřední povinnosti zabýval otázkou, zda se úvěrující (poskytovatel úvěru, věřitel) vůbec zabýval posouzením úvěruschopnosti spotřebitele, popř. správností závěru úvěrujícího, že spotřebitel byl v době uzavření smlouvy tzv. úvěruschopný. Nicméně lidově řečeno „proč by to obecný soud z úřední povinnosti dělal“, když by v případě negativního závěru mohl zákonem (§ 87 odst. 1 ZSÚ-III) předvídanou sankci uplatnit jen k námitce spotřebitele? Přitom uplatnění takové námitky je navíc omezeno promlčecí lhůtou s počátkem stanoveným ke dni uzavření smlouvy. Takové zkoumání by nemělo žádnou logiku a bylo by v rozporu minimálně se zásadou hospodárnosti řízení – proč by měl obecný soud a priori z úřední povinnosti prověřovat něco, k čemuž by mohl následně přihlédnout jen k námitce spotřebitele, navíc výrazně omezené promlčení lhůtou běžící již od okamžiku uzavření smlouvy?

Zatímco za účinnosti § 9 odst. 1 ZSÚ-II bylo možno stanovenou neplatnost ústavně konformně interpretovat jako neplatnost absolutní, v případě poukazovaného ustanovení § 87 odst. 1 ZSÚ-III tomu tak dle návrhatele (vzhledem k druhé větě tohoto ustanovení) není. Jedná se o jasné ustanovení zákona, jehož účinnost nastala 1. 12. 2016 a jehož aplikace se žalobci výslovně v řízeních před obecnými soudy dovolávají (tato skutečnost je návrhovateli známa z jiné jeho rozhodovací činnosti).

Jak již bylo uvedeno výše, návrhvatel je přesvědčen, že ustanovení § 87 odst. 1 ZSÚ-III je v rozporu s ústavním pořádkem - konkrétně s principy rovnosti, přiměřenosti a právní jistoty (preambule a čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 1 Listiny základních práv a svobod), jakož i právem (v daném případě spotřebitele) na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), neboť ve svém důsledku brání obecnému soudu zabývat se z úřední povinnosti otázkou, zda úvěrující při poskytnutí spotřebitelského úvěru prověřil schopnost spotřebitele (úvěrovaného) plánovaný úvěr splatit, a v případě negativního zjištění o této skutečnosti brání obecnému soudu vyslovit závěr o absolutní neplatnosti smlouvy o úvěru bez dalšího tak, jak k tomu dospěla ustálená rozhodovací praxe Ústavního i Nejvyššího soudu. Přitom ani z důvodové zprávy k ZSÚ-III není zřejmé, proč zákonodárce k této významné změně právní normy (poukazuje pouze na obecná pravidla stanovená občanským zákoníkem) přistoupil. Dle návrhatele je tak narušena nejen právní jistota občanů, ale i jejich důvěra v psané právo (v naší právní kultuře výrazně dominantního pramene práva, zejména pro běžného občana).

Relativní neplatnost jako následek porušení právní úpravy na ochranu spotřebitele nemůže být považována dostatečnou pro vyvážení fakticky nerovného postavení spotřebitele (slabší strany) ve vztahu k podnikateli, znamená popření smyslu a účelu zákonné povinnosti zkoumat úvěruschopnost vůbec. Ve svém důsledku vede k významnému snížení úrovně dosavadní ochrany spotřebitele tím, že její uplatnění je podmíněno jeho vlastní aktivitou – uplatněním námitky neplatnosti, nadto toliko ve lhůtě tří let od okamžiku uzavření smlouvy.

IV. Závěrečný návrh

Krajský soud v Brně proto navrhuje, aby Ústavní soud pro rozpor s ústavním pořádkem zrušil část ustanovení § 87 odst. 1 zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, a to větu druhou tohoto ustanovení, která zní: „Spotřebitel může uplatnit námitku neplatnosti v tříleté promlčecí lhůtě běžící ode dne uzavření smlouvy.“

V. Žádost o přednostní projednání

Návrhvatel si současně dovoluje Ústavní soud požádat o přednostní projednání tohoto návrhu, neboť se jedná o velice aktuální problematiku spotřebitelských úvěrů, kdy jen Krajský soud v Brně jako soud odvolací má předloženo k rozhodnutí o odvolání ve věcech žalobce PROFI

CREDIT Czech, a. s., cca 90 sporů, v nichž je nutno aplikovat dotčenou právní úpravu. Přitom žalobce projednávaného soudního sporu není jediným poskytovatelem tzv. nebankovních úvěrů a dotčená právní úprava se dotýká i spotřebitelských úvěrů poskytovaných bankami.

Brno 12. února 2020

Krajský soud v Brně
Mgr. Zora Komancová v. r.
předsedkyně senátu 27 Co